

การวิเคราะห์ความมั่นคงและการบริหารความเสี่ยงสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด

A Study of Airborne Division's Savings Cooperative Limited on Solvency and Risk Management

นางจิรนนท์ วิสัยศรี * อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจน์ กังวานพรศิริ **

(2) รองศาสตราจารย์ลัดดา พิศาลบุตร ***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด 3) ศึกษาแนวทางการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด 4) ศึกษาต้นทุนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ขั้นต้นและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสมของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด โดยยึดหลักการ CAMELS เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัดมีพัฒนาการด้านต่างๆดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านการดำเนินธุรกิจ ทุนดำเนินงาน และฐานะทางการเงิน 2) ปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด คือ ปัจจัยด้านประสิทธิภาพการทํารายได้ ปัจจัยการเติบโต และปัจจัยอัตราส่วนทุนสำรองต่อทุนเรือนหุ้น ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิงเฉลี่ยร้อยละ 30, 21, 58 ตามลำดับ 3) สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด มีการจัดการกับความเสี่ยงโดยการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง ลดความเสี่ยง กระจายความเสี่ยงและยอมรับความเสี่ยง 4) ต้นทุนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ขั้นต้นของสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด อยู่ที่ร้อยละ 2.26 และเมื่อรวมกับค่ามาตรฐานร้อยละ 4 ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนด อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสมอยู่ที่ร้อยละ 6.267

Abstract

The purposes of this study were as follows: (1) to study developed of the Airborne Division's Savings Cooperatives Limited (2) to study the variables that affect Solvency the Airborne Division's Savings Cooperative Limited; (3) to study risk management of the Airborne Division's Cooperatives Limited; and (4) to study the calculation of the debt minimum interest rate and appropriate debt interest rate of the Airborne Division's Cooperatives Limited. referred with base on CAMELS as analytical procedure.

From the research, the following results have been discovered. (1) The Airborne Savings Cooperative has respectively developed in business, proceeding capital, and financial status. (2) There are variables that affect the Airborne Division's Savings Cooperative Limited on Solvency as incoming efficiency, growth, and the coordinative ratio of the reserve fund per share capital. (3) The Airborne Division's Savings Cooperative Limited manages these risks by avoidance, reduction, diversification, and acceptance. (4) The debt minimum interest rate capital for the Airborne Division's Savings Cooperative Limited is 2.267 % When the rate is combined with the standard rate at 4 % as the Department of the Cooperatives Support required, the appropriate debt interest rate at 6.267 %

Keyword: Solvency and risk management of the Savings Cooperative

* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail address ni_mu_jung@hotmail.com

** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช e-mail address kanjane_k@hotmail.com

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทนำ

สหกรณ์ออมทรัพย์ (Savings Cooperative) เป็นองค์กรอิสระของบุคคลซึ่งร่วมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อสนองความต้องการทางการเงิน และมีจุดหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการดำเนินธุรกิจที่เป็นเจ้าของร่วมกัน และอยู่บนพื้นฐานค่านิยมของการช่วยตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นธรรมและความเป็นเอกภาพ สมาชิกสหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคมและความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น สหกรณ์ออมทรัพย์ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับเงินฝากจากสมาชิก และให้สมาชิกกู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ย แต่ไม่ได้คำนึงถึงผลกำไร โดยนำกำไรจากการดำเนินงานมาแบ่งปันให้สมาชิกตามมูลค่าหุ้นที่ถือทุก ๆ ปี โดยมีความเชื่อร่วมกันว่าการช่วยตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ จะนำไปสู่การกินดีอยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม โดยยึดหลัก ธรรมาภิบาล หรือ Good Governance มาใช้ในการกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยมีหลักพื้นฐานที่สำคัญ 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม (The Rule of Law) หลักคุณธรรม (Morality) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsibility) หลักความคุ้มค่า (Cost – effectiveness or Economy)

สำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหน่วยงานที่ผู้วิจัยสังกัดอยู่ และสมาชิกส่วนใหญ่เป็นข้าราชการตำรวจในสังกัดกองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์ ส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์ โดยช่วยให้ออมเงินรายได้ส่วนหนึ่งของตนไว้เพื่อความมั่นคงในอนาคต และได้รับประโยชน์ตามสมควรแก่สมาชิก เช่น ทุนเพื่อสาธารณประโยชน์เพื่อการกุศล (พ่อ แม่ บุตร ภรรยา ของสมาชิก เสียชีวิต) จ่ายเพื่อส่งเสริมการศึกษา (ทุนก่อสร้าง หรือซ่อมแซม หรือต่อเติมอาคารเรียน ห้องสมุด และค่ายลูกเสือ ทุนจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษา ทุนส่งเสริมการศึกษานิสิตสมาชิกรุ่นละปี) เพื่อประโยชน์ต่อหน่วยงานและบรรดาสมาชิกสหกรณ์ จึงได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงและการบริหารความเสี่ยง สหกรณ์เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงาน วัดระดับความมั่นคง และการบริหารความเสี่ยง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์พัฒนาการของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัดในรอบ 5 ปีบัญชี 2548- 2552
2. วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด
3. ศึกษาแนวทางการบริหารความเสี่ยงของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด
4. กำหนดต้นทุนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ขั้นต่ำและระดับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสมของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดทางการเงินการบัญชี งบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด การวัดอัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ CAMELS การบริหารความเสี่ยงและการคำนวณอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำ / ต้นทุน การจัดทำตัวชี้วัดสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้อยู่ภายใต้กรอบแนวคิดทางการเงินการบัญชี งบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด การวัดอัตราส่วนทางการเงิน การวิเคราะห์ CAMELS การบริหารความเสี่ยงและการคำนวณอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำ / ต้นทุน การจัดทำตัวชี้วัดสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด โดยใช้ข้อมูลทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการสัมภาษณ์ผู้จัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ และเข้าสังเกตการณ์ในการประชุมสหกรณ์ออมทรัพย์ที่สหกรณ์จังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษาถึงการบริหารจัดการ เนื่องจาก สหกรณ์จังหวัดเพชรบุรีเป็นสหกรณ์ที่ควบคุมดูแลสหกรณ์ภายในจังหวัด และเข้าประชุมใหญ่สามัญประจำปีสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาข้อมูลจากตัวเลขทางบัญชีของรายงานผลการดำเนินการสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ในช่วงปีทางบัญชี 2548 – 2552 ณ วันที่ 30 กันยายน ของทุกปีบัญชี และรายงานของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เอกสารบทความทางวิชาการต่างๆ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การศึกษาความมั่นคงของสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงาน ศึกษา การเจริญเติบโต ความมั่นคง การบริหารความเสี่ยง การประเมินผลการดำเนินงานจากผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1.1 การศึกษาถึงพัฒนาการของสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด พบว่า ตลอดระยะเวลา 5 ปีทางบัญชี (2548 – 2552) ณ วันที่ 30 ก.ย. ของทุกปี สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด มีความก้าวหน้าด้านต่าง ๆ กล่าวคือ จำนวนสมาชิกมีทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง โดยในปีบัญชี 2548 และ 2552 มีสมาชิกลดลง 39 คน และ 163 คนตามลำดับ และสหกรณ์มีสมาชิกเพิ่มขึ้นในปีบัญชี 2549 – 2551 เป็น 145, 115, 94 ตามลำดับ ในด้านการดำเนินธุรกิจพบว่าในปีบัญชี 2548 – 2552 สหกรณ์มีทุนเรือนหุ้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.50, 7.62, 10.38, 7.87 และ 5.69 ตามลำดับ ด้านเงินรับฝากตลอดระยะเวลา 5 ปีทางบัญชี (2548 – 2552) คิดเป็นร้อยละ 11.24 ของทุนดำเนินงาน ด้านเงินให้สมาชิกกู้ยืม คิดเป็นร้อยละ 96.95, 96.37, 94.09, 92.79, 88.85 ของทุนดำเนินการ ด้านกำไรขาดทุนพบว่า สหกรณ์มีกำไรเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.59, 6.35, 4.00, 11.21, 2.04 ตามลำดับ ด้านฐานะทางการเงินพบว่า ในปีบัญชี 2548 – 2552 สหกรณ์มีสินทรัพย์เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.26, 12.96, 6.56, 8.43 ตามลำดับ หนี้สินของสหกรณ์ซึ่งประกอบด้วยเงินรับฝากเป็นส่วนใหญ่ซึ่งเฉลี่ยปีละ 12,886,723.55 บาท และได้มีการกู้ยืมเงินจากสหกรณ์จังหวัดเพชรบุรีในปีบัญชี 2549 เป็นเงิน 1,700,000 บาท ปีบัญชี 2550 กู้ยืม 3,000,000 บาท จากสหกรณ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย จากการศึกษาพัฒนาการด้านต่างๆของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งด้านสมาชิก ทุน

ดำเนินการที่เพิ่มขึ้นแสดงให้เห็นว่าสมาชิกได้ให้ความเชื่อมั่นในการบริหารงานของผู้บริหารสหกรณ์และระบบของสหกรณ์ ทำให้สินทรัพย์สหกรณ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.2 การวิเคราะห์ความมั่นคงทางการเงินโดยการวัดอัตราส่วนทางการเงิน ในช่วงปีบัญชี 2548 – 2552 ณ วันที่ 30 กันยายนของทุกปี โดยยึดหลัก “CAMELS Analysis” เป็นแนวทางในการประเมิน จากการจัดขนาดสหกรณ์ ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด โดยนำการอ้างอิง (Benchmark) ปี 2549 มาเป็นเกณฑ์ พบว่าสหกรณ์ จัดอยู่ในระดับสหกรณ์ขนาดใหญ่ และเมื่อนำมาจัดชั้นคุณภาพ ในปี 2548 – 2552 โดยวัด ณ วันที่ 30 ก.ย. ของทุกปี พบว่าในปีบัญชี 2548, 2550, 2551 จัดชั้นคุณภาพอยู่ในชั้นซีบวก ซึ่งสูงกว่าค่าที่ยอมรับได้ ในปีบัญชี 2549 จัดอยู่ในชั้นซี ซึ่งจัดอยู่ในค่าที่ยอมรับได้ ส่วนในปี 2552 จัดอยู่ในชั้น บีบวก ซึ่งเป็นค่าที่ค่อนข้างดี จากการจัดชั้นคุณภาพของสหกรณ์ ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ถือว่ามีขีดความสามารถในการพัฒนาสหกรณ์ทางการเงินเพิ่มขึ้น เมื่อนำ CAMELS มาใช้ในการวิเคราะห์พบว่า

ด้านโครงสร้างทางการเงิน

สหกรณ์เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปทุนเรือนหุ้น เงินรับฝาก และทุนสำรองจึงทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงและเข้มแข็งทางการเงิน สหกรณ์มีการบริหารลูกหนี้เงินกู้ได้ดี ซึ่งจะเห็นลูกหนี้ส่วนใหญ่ของสหกรณ์เป็นลูกหนี้ภายใน มีเพียงปี 2551 เท่านั้นที่สหกรณ์ให้กู้แก่สมาชิกต่ำกว่าเกณฑ์อ้างอิงซึ่งจะมีผลกับรายได้ของสหกรณ์ สำหรับในเรื่องทุนสำรอง จะเห็นได้ว่าสหกรณ์ไม่ให้ความสำคัญกับทุนสำรองดังจะเห็นได้จากอัตราทุนสำรองต่อทุนเรือนหุ้นในปี บัญชี 2548 – 2552 เป็นร้อยละ 9.71, 9.80, 9.49, 10.00, 9.53 ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานอ้างอิง ซึ่งจะมีผลทำให้สมาชิกผู้เป็นเจ้าของทุนเรือนหุ้นได้รับความคุ้มครองน้อยลง หากสหกรณ์ประสบปัญหาขาดทุน ซึ่งดูได้จากตาราง

อัตราส่วนทางการเงิน	เกณฑ์เทียบเคียง	ปี พ.ศ. (ปีบัญชี)				
		2548	2549	2550	2551	2552
1.หมวดโครงสร้างทางการเงิน	ขนาดใหญ่					
1.1 $\frac{\text{อัตราส่วนลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$	>89.00 – 91.00	96.9	97.19	94.76	85.49	89.42
1.2 $\frac{\text{อัตราส่วนรับฝาก} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$	> 38.00	13.27	8.98	10.20	6.00	13.04
1.3 $\frac{\text{อัตราส่วนทุนเรือนหุ้น} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$	> 72.00	73.35	76.16	75.22	77.00	74.07
1.4 $\frac{\text{อัตราส่วนเงินกู้ภายนอก} \times 100}{\text{สินทรัพย์รวม}}$	≤ 0.02	0	0.99	1.56	0	0
1.5 $\frac{\text{อัตราทุนสำรอง} \times 100}{\text{ทุนเรือนหุ้น}}$	> 10.50	9.71	9.80	9.49	10.00	9.53

ด้านคุณภาพสินทรัพย์

ทุนดำเนินงานส่วนใหญ่ลงทุนไปกับการให้เงินกู้สมาชิก การบริหารคุณภาพสินทรัพย์จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการบริหารลูกหนี้เป็นสำคัญ ตลอดระยะเวลาปีบัญชี 2548 – 2552 คิด ณ วันที่ 30 กันยายนของทุกปี การบริหารจัดการลูกหนี้ของสหกรณ์มีประสิทธิภาพดีมาก เห็นได้จากตลอดระยะเวลา 5 ปีบัญชี สหกรณ์ไม่มีหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เลย (หนี้สงสัยจะสูญ)

หมวดคุณภาพสินทรัพย์และการป้องกันความเสี่ยง		เกณฑ์อ้างอิง	2548	2549	2550	2551	2552
1	หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ $\times 100$ ลูกหนี้เงินกู้ทั้งสิ้น	≤ 1.00	0	0	0	0	0
2	สินทรัพย์ถาวร ทุนสำรอง	≤ 1	0.013	0.012	0.006	0.018	0.014
3	เงินให้สมาชิกกู้ ทุนเรือนหุ้นและทุนสำรอง	≤ 1.40	1.204	1.162	1.150	1.024	1.090

ด้านสภาพคล่อง

สหกรณ์มีสภาพคล่องสูง ลูกหนี้ระยะสั้นมีความสามารถในการชำระคืนเงินกู้ได้ดี เนื่องจากสหกรณ์ใช้ระบบการหักเงินเดือน ณ ที่จ่าย จึงทำให้สหกรณ์มีเงินเข้าสม่ำเสมอในแต่ละเดือน และเห็นได้จากสหกรณ์ไม่มีการตั้งค่านี้อสังหาริมทรัพย์ไว้ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ศึกษา

สภาพคล่องทางการเงิน	เกณฑ์มาตรฐานอ้างอิง	2548	2549	2550	2551	2552
อัตราส่วนสินทรัพย์หมุนเวียน หนี้สินหมุนเวียน	>1.00	2.13	2.82	2.34	3.00	2.25

ด้านประสิทธิภาพในการทำรายได้

ส่วนในเรื่องการบริหารจัดการสหกรณ์ มีประสิทธิภาพการทำรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิง นั้นแสดงว่าปริมาณทุนเรือนหุ้นที่เพิ่มขึ้นผู้บริหารไม่สามารถนำไปใช้ให้เกิดรายได้ ได้มากพอกับทุนเรือนหุ้นที่เพิ่มขึ้น และอาจเกิดจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสหกรณ์มากเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการด้านค่าใช้จ่ายมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งดูได้จาก

3. หมวดประสิทธิภาพการทำรายได้		เกณฑ์อ้างอิง	2548	2549	2550	2551	2552
1	อัตราส่วนกำไรสุทธิ ทุนเรือนหุ้น	> 10.00	7.32	7.22	6.75	7	6.74
2.	อัตราส่วนค่าใช้จ่ายการบริหาร สินทรัพย์รวม	≤ 0.25	1.02	0.98	0.89	1	0.61

ด้านผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ

เมื่อสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านราคาน้ำมันและภาวะเงินเฟ้อ ได้ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของสมาชิกสหกรณ์ ทำให้สมาชิกขอกู้เงินเพิ่มขึ้นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาระในอนาคตได้ นอกจากนี้สหกรณ์ยังได้รับผลกระทบต่อการแข่งขันทางธุรกิจจากสถาบันการเงินอื่น เช่น ธนาคารกรุงไทย ธนาคารออมสิน ที่ดำเนินนโยบายในการปล่อยกู้ให้กับผู้มีรายได้ประจำและให้วงเงินกู้ในปริมาณที่มากถึง 1,500,000 – 2,000,000 บาท ต่อรายทำให้สมาชิกสหกรณ์เปลี่ยนจากการกู้เงินสหกรณ์ไปกู้ธนาคารพาณิชย์แทน และนำเงินที่กู้จากธนาคารดังกล่าวมาปิดบัญชีสหกรณ์เพื่อให้มีภาระในการจ่ายหนี้ทางเดียว ส่งผลให้รายได้สหกรณ์ลดลง จากผลกระทบดังกล่าวสหกรณ์ได้แก้ปัญหาโดยการเพิ่มวงเงินกู้ให้กับสมาชิกมากขึ้นจากเดิม ให้กู้สูงสุด 500,000 บาท เพิ่มเป็น 1,000,000 บาท และขยายระยะเวลาในการผ่อนชำระเพื่อให้ลดภาระในการจ่ายคืนเงินกู้ของสมาชิกลง เพื่อให้สมาชิกเดิมยังคงอยู่และจูงใจให้มีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้น

การบริหารความเสี่ยง (Risk management)

สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ได้มีการตั้งคณะกรรมการบริหารความเสี่ยงขึ้น เพื่อดำเนินการด้านความเสี่ยงโดยเฉพาะและได้แบ่งความเสี่ยงออกเป็น 5 ประเภทได้แก่

1. ความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรหรือผู้อยู่ในตำแหน่งสำคัญ และการวางแผนกลยุทธ์ ซึ่งสหกรณ์มีการวางแผนกลยุทธ์ที่ช่วยให้การบริหารความเสี่ยงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมมติฐานหรือปัจจัยต่างๆที่ใช้ในการวางแผนกลยุทธ์มีความสมเหตุสมผลและสะท้อนให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค การวางแผนกลยุทธ์มีความน่าเชื่อถือ มีเงินกองทุน บุคลากร ระบบงาน และการจัดการรองรับอย่างเพียงพอในอนาคต

2. ความเสี่ยงด้านเครดิต ซึ่งเกิดจากคู่สัญญาไม่สามารถปฏิบัติตามภาระที่ตกลงไว้ ในการบริหารความเสี่ยงนี้ สหกรณ์ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเงินกู้ขึ้นเพื่อมีอำนาจวินิจฉัย อนุมัติการให้เงินกู้แก่สมาชิกตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์ตลอดถึงตรวจสอบการให้เงินกู้แก่สมาชิกและติดตามการใช้เงินกู้ของสมาชิกว่านำไปใช้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการกู้หรือไม่ ตรวจสอบหลักประกันในการกู้ ติดตามการชำระหนี้ของสมาชิกผู้กู้ให้เป็นไปตามกำหนดสัญญา สอบสวนเบื้องต้นกรณีสมาชิกผู้กู้ขอผ่อนผันการชำระหนี้ หรือผิดนัดการส่งเงินงวดชำระหนี้

นอกจากการจัดให้มีคณะกรรมการเงินกู้แล้ว สหกรณ์ยังได้กำหนดขั้นตอนในการทำธุรกรรมการขอสินเชื่อกับสหกรณ์ทุกประเภทโดยอ้างอิงทุนเรือนหุ้นในการอนุมัติสินเชื่อและให้มีบุคคลำประกัน หรือสหกรณ์หลักทรัพย์ค้ำประกัน ตลอดระยะเวลา 5 ปีบัญชี (2548-2552) สหกรณ์ไม่มีหนี้สงสัยจะสูญ

3. **ความเสี่ยงด้านตลาด** ได้แก่ความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ย ซึ่งเป็นความเสี่ยงสูงลำดับแรกของสหกรณ์ เนื่องจากเป็นความเสี่ยงที่เกิดจากปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการควบคุม สหกรณ์ได้มีการปรับลดดอกเบี้ยลงในปีบัญชี 2551 หลังจากได้รับผลกระทบจากการปล่อยกู้ของ ธนาคารกรุงไทย และธนาคารออมสินซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่ใหญ่กว่า เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อรายได้สหกรณ์ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากดอกเบี้ยเงินกู้ สหกรณ์จึงได้มีการขยายวงเงินกู้เพิ่มขึ้นและขยายระยะเวลาในการส่งคืนเงินกู้เพิ่มขึ้นซึ่งทำให้สมาชิกมีภาระผ่อนชำระน้อยลง เพื่อรักษาสมาชิกเดิมที่กู้ให้คงอยู่กับสหกรณ์ และจูงใจสมาชิกที่กู้กับสถาบันการเงินอื่นกลับมาสนใจที่จะกู้เงินกับสหกรณ์

4. **ความเสี่ยงด้านสภาพคล่อง** สหกรณ์ได้มีการกำหนดรักษาสภาพคล่องของเงินทุนในการทำธุรกรรมในแต่ละวันเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการถอนเงินของสมาชิก ความต้องการขอสินเชื่อและการชำระเงินสินเชื่อเมื่อครบกำหนดสัญญา ซึ่งฝ่ายจัดการมีการรับรู้ล่วงหน้าจากรายงานสถานภาพทางการเงินรายวัน จึงมีเวลาเตรียมสภาพคล่องไว้รองรับได้อย่างเพียงพอ ทำให้สภาพคล่องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าแหล่งเงินทุนส่วนใหญ่ของสหกรณ์เป็นแหล่งเงินทุนภายในซึ่งได้จากเงินฝากออมทรัพย์ ทุนเรือนหุ้น มีเพียงปีบัญชี 2549 และ 2550 เท่านั้นที่ต้องอาศัยเงินเงินทุนภายนอก ซึ่งสหกรณ์สามารถชำระได้หมดภายในระยะเวลาตามสัญญาเงินกู้ นอกจากนี้สหกรณ์ยังได้จัดให้มีบัญชีเพื่อใช้จ่ายฉุกเฉินอย่างเพียงพอในรูปวงเงินสินเชื่อจากธนาคาร ซึ่งสหกรณ์ได้ขออนุมัติไว้ในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีบัญชี 2552 และนายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบแล้ว ในวงเงิน 20 ล้านบาท

5. **ความเสี่ยงด้านปฏิบัติการ** สหกรณ์บริหารความเสี่ยงภายใต้กรอบนโยบายภายในของสหกรณ์ มีการควบคุมระเบียบการปฏิบัติงานและมาตรการตรวจวัด การประเมินตนเองของหน่วยงานทั้งด้านธุรกิจและการปฏิบัติงาน และให้ความสำคัญในการฝึกอบรมพนักงานในการปรับปรุงและยกระดับระบบ กระบวนการและระเบียบวิธีการดำเนินงาน โดยจัดส่งคณะกรรมการที่ได้รับเลือกใหม่เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการดำเนินกิจการสหกรณ์ตามที่ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยกำหนด และมีการตรวจสอบการทุจริตของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานแต่ละวันทางด้านบัญชี และมีผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีเข้ามาทำหน้าที่คอยดูแลและตรวจสอบการทำงานของฝ่ายจัดการ และปัจจุบันประธานสหกรณ์ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงกับสหกรณ์จังหวัดเพชรบุรี เพื่อการบริหารให้ดำเนินการไปตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็น 1 ใน 17 สหกรณ์ในจังหวัดเพชรบุรี

จากความเสี่ยงที่เกิดขึ้นสหกรณ์ออมทรัพย์ได้มีการจัดการกับความเสี่ยงโดยการ หลีกเลี่ยงความเสี่ยง ลดความเสี่ยง กระจายความเสี่ยง ขอมรับความเสี่ยง และมีการติดตามและประเมินผลทุก 6 เดือน มีการรายงานผลในเดือน เมษายน และตุลาคม โดยให้คณะผู้ตรวจสอบกิจการรายงานผลการติดตามความเสี่ยงอย่างเป็นอิสระ นอกจากนี้สหกรณ์ยังมีการคำนวณต้นทุนการให้สินเชื่อเพื่อใช้ในการกำหนดดอกเบี้ยที่เหมาะสม ซึ่งดูได้จากการคำนวณหาอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำสำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ต่อต้นทุนเงินทุน ณ วันที่ 30 ก.ย. 2552

สูตร $MCR = \text{อัตราต้นทุนเงินให้กู้} + \text{อัตราค่าใช้จ่ายบริหารสินเชื่อ} + \text{อัตราส่วนเหลือของธุรกิจสินเชื่อ}$

1. เงินทุนจากแหล่งทุนต่างๆ

1.1 เงินรับฝาก ยอดรวม 29,292,554.76 บาท แยกเป็น

เงินฝากออมทรัพย์ 17,339,646.63 บาท อัตราดอกเบี้ย 2 %

เงินฝากออมทรัพย์พิเศษ 9,489,021.65 บาท อัตราดอกเบี้ย 2.5 %

เงินฝากประจำ 2,463,886.48 บาท อัตราดอกเบี้ย 3.5 %

คำนวณต้นทุน โดยวิธีถ่วงน้ำหนัก = $\frac{\text{จำนวนเงินฝาก} \times \text{อัตราดอกเบี้ย}}{\text{ยอดเงินรับฝากรวม}}$

$$= \frac{17,339,646.63 \times 2\%}{29,292,554.76} = 0.011$$

$$= \frac{9,489,021.66 \times 2.5\%}{29,292,554.76} = 0.008$$

$$= \frac{2,463,886.48 \times 3.5\%}{29,292,554.76} = 0.002$$

ดังนั้นต้นทุนรวมเงินฝาก = $0.011 + 0.008 + 0.002 = 0.021$

1.2 ทุนเรือนหุ้น 166,336,640.00 บาท อัตราเงินปันผลจ่ายแก่สมาชิกร้อยละ 5.5

$$\frac{\text{ทุนเรือนหุ้น} \times \text{อัตราเงินปันผล}}{\text{ลูกหนี้เงินกู้ทั้งหมด}} = \frac{166,336,640 \times 5.5}{200,807,590.25} = 0.046$$

ลูกหนี้เงินกู้ทั้งหมด 200,807,590.25

2. รายได้รวมจากธุรกิจต่างๆ รวมเป็นเงิน 13,237,534.21 บาท แยกเป็น

ดอกเบี้ยรับจากเงินให้กู้ (รับจริง + ค้างรับ) จำนวน 13,226,467.98 บาท

รายได้จากเงินลงทุน จำนวน 11,066.23 บาท

3. ค่าใช้จ่าย รวม 2,030,686.9 แยกเป็น

ค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยเงินรับฝาก จำนวน 657,521.33 บาท

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน จำนวน 1,373,165.57 บาท

4. ลูกหนี้เงินกู้รวม 200,807,590.25 บาท ประกอบด้วย

4.1 ลูกหนี้เงินกู้ยืมมาต้นปี จำนวน 191,973,738.53 บาท

4.2 ลูกหนี้เงินกู้ระหว่างปี จำนวน 8,833,851.47 บาท

$$\text{ดังนั้นอัตราค่าใช้จ่ายในการบริหารสินเชื่อ} = \frac{2,030,686.9 \times 100}{200,807,590.25} = 1.011$$

5. อัตราส่วนเหลือจากธุรกิจสินเชื่อตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนด = 1 %

สรุป MCR ของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด

$$\begin{aligned} \text{MCR} &= \text{อัตราต้นทุนเงินให้กู้} + \text{อัตราค่าใช้จ่ายในการบริหารธุรกิจสินเชื่อ} + \text{อัตราต้นทุนทุนเรือนหุ้น} + \text{อัตราส่วน} \\ &\text{เหลือจากธุรกิจสินเชื่อ} \\ &= 0.021 \% + 1.011 \% + 0.046 + 1 \% = 2.267 \end{aligned}$$

จากการคำนวณหาอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ต้นทุนอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำของสหกรณ์อยู่ที่ 2.267 % ซึ่งค่ามาตรฐานที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดให้คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสมเป็น $\text{MCR} + 4\%$ จะเห็นว่าดอกเบี้ยเงินกู้ที่เหมาะสมของสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด จะอยู่ที่อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6.267 แต่ในขณะ 30 ก.ย. 52 สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยดังนี้

เงินกู้	อัตราดอกเบี้ย	อัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม	ส่วนต่างอัตราดอกเบี้ย
สามัญ	6.5	6.267	0.233
ลูกเงิน	6.6	6.267	0.233
สวัสดิการ	5.5	6.267	- 0.767
พิเศษ	5.5	6.267	- 0.767

จากตาราง จะเห็นว่าสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด มีการปล่อยเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อเทียบกับอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมแล้ว จะเห็นว่าเงินกู้สามัญและเงินกู้ลูกเงินมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมอยู่ 0.233 % ซึ่งสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมไม่มากนักถือว่าสหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ไม่ได้เอาเปรียบสมาชิกมากนักแต่สำหรับเงินกู้สวัสดิการและเงินกู้พิเศษ ส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยอยู่ที่ - 0.767% ซึ่งจะทำให้สมาชิกได้ประโยชน์จากอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมซึ่งเป็นผลดีกับสมาชิกแต่จะเป็นความเสี่ยงของสหกรณ์ต่อสภาพคล่องได้หากมีการปล่อยกู้เป็นเวลานานและปริมาณเงินกู้เพิ่มปริมาณมากขึ้น จากการคำนวณอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำของสหกรณ์จะสามารถบอกได้ว่าสหกรณ์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด สามารถปล่อยกู้ได้อัตราดอกเบี้ยต่ำสุดที่ 2.267 % ซึ่งถ้าคิดดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยต่ำสุดที่เหมาะสมตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์กำหนดแล้วอาจจะไม่ทำให้สหกรณ์ขาดทุนเพราะมีการหมุนของเงิน แต่ ณ ปีบัญชี 2552 เมื่อ 30 กันยายน 2552 สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ปล่อยกู้ในอัตราดอกเบี้ยดังตาราง จึงสามารถบอกได้ว่าสหกรณ์จะไม่มีโอกาสขาดทุนได้เลย เพราะจากระบบของสหกรณ์ออมทรัพย์กฎระเบียบและข้อบังคับของสหกรณ์ออมทรัพย์เอง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาความมั่นคงและการบริหารความเสี่ยง สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด โดยใช้การวัดอัตราส่วนทางการเงินโดยใช้ Benchmarking ปี 2549 เป็นเกณฑ์อ้างอิง ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลในอดีตตั้งแต่ปีบัญชี 2548 – 2552 ณ วันที่ 30 ก.ย ของทุกปี จากการศึกษาพัฒนาการและความมั่นคงของสหกรณ์พบว่า แม้สหกรณ์ จะมีจุดแข็งหลายด้าน แต่ก็ยังมีจุดที่ควรพัฒนาให้ดีขึ้น คือ

1. ทนสำรองและทุนสะสมอื่นๆ ในการจัดสรรเงินทุนสำรอง ซึ่งแสดงถึงความมั่นคงของสหกรณ์ และทุนสะสมอื่นๆ ซึ่งเป็นทุนที่มีประโยชน์ต่อสมาชิก สหกรณ์ควรจัดสรรเงินทุนทั้งสองประเภทเพิ่มมากขึ้น เพราะทุนสำรองและทุนสะสมเป็นทุนที่ไม่มีต้นทุนยิ่งมากยิ่งจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์มากและเพื่อป้องกันการทุจริตในการใช้เงินทุนสำรองและทุนสะสมอื่นๆ สหกรณ์สามารถกำหนดระเบียบเพื่อใช้เงินเหล่านี้ได้เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบได้

2 ด้านการบริหารสินทรัพย์ เพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มความระมัดระวังในการใช้เงินทุน ควรลดการลงทุนระยะยาวลง เพราะการปล่อยกู้ในระยะยาวมากเกินไปจะทำให้สภาพคล่องของสหกรณ์ลดลงได้ ในการปล่อยกู้สหกรณ์ควรมีการติดตามลูกหนี้เงินกู้ว่านำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของการกู้หรือไม่ เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในด้านการใช้จ่าย สหกรณ์ควรลดรายจ่ายลงเพราะเมื่อเทียบรายจ่ายกับเกณฑ์มาตรฐานอ้างอิงสหกรณ์ออมทรัพย์ กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด ปี 2549 มีค่าใช้จ่ายมากกว่าเกณฑ์อ้างอิง 0.77, 0.73, 0.64, 0.75, 0.36 ตามลำดับ ควรมีการตั้งเป้าหมายในการลดรายจ่ายเพื่อให้รายได้ของสหกรณ์ เพิ่มขึ้นและทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากขึ้น สหกรณ์มีการเติบโตเพิ่มขึ้นสมาชิกมีความเชื่อมั่นมากขึ้น จากผลการศึกษาดังกล่าวสหกรณ์สามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการได้ในโอกาสต่อไป และสำหรับบุคคลที่สนใจศึกษาการบริหารงานสหกรณ์ควรมีการศึกษาการบริหารเงินทุนสำรองและเงินสะสมอื่นๆ และศึกษามาตรการในการควบคุมการใช้เงินทุนสำรองด้วยเพื่อเป็นการป้องกันการทุจริตของเจ้าหน้าที่ และสร้างความเชื่อมั่นในระบบสหกรณ์ให้กับสมาชิกตลอดไป

บรรณานุกรม

- เฉลิมพล คุณสัมพันธ์ (2548) “ โครงสร้างและการบริหารงานสหกรณ์ออมทรัพย์ ” ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย
- (2547) “ คู่มือการบริหารความเสี่ยง “
- ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด “ คู่มือเกณฑ์อ้างอิง (Benchmark) ปี 2549 อัตราส่วนทางการเงินของ
- สหกรณ์ออมทรัพย์ ”
- ทีมงานการจัดการความรู้อ่างทอง (2550) “ การใช้ประโยชน์จากการคำนวณอัตราดอกเบี้ยขั้นต่ำสำหรับสหกรณ์ “
- นิตยา หลวงจันทร์ (2550) “ความมั่นคงของสหกรณ์ออมทรัพย์กรุงพิจิตร จำกัด เศรษฐศาสตร์มหบัณฑิต แขนงวิชา
- เศรษฐศาสตร์ สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ฝ่ายตรวจสอบความเสี่ยงและเทคโนโลยีสารสนเทศ สายกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย “ คู่มือการจัด
- ระดับความเสี่ยง “ ธันวาคม 2546 www.bot.or.th: กรุงเทพฯ
- ฝ่ายตรวจสอบความเสี่ยงและเทคโนโลยีสารสนเทศสายกำกับสถาบันการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย “ คู่มือตรวจสอบ
- ความเสี่ยงสถาบันการเงิน “ เอกสารเผยแพร่บนเว็บไซต์ www.bot.or.th: กรุงเทพฯ
- มนตรี ช่วยชูคร. (2549) ที่ปรึกษาชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย บรรยายในหลักสูตร “ ความรู้พื้นฐาน
- กรรมการดำเนินการใหญ่ การบริหารเงินสหกรณ์ออมทรัพย์ “
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบัญชีและการเงินสหกรณ์เพื่อการบริหาร
- กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2550
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในเอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารธุรกิจสหกรณ์ เชิงกลยุทธ์ กรุงเทพมหานคร
- โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2548
- เรืองอุไร เศษสูงเนิน : สาโรจน์อังสุมาลิน (2549) “ ความเสี่ยงทางการเงินสหกรณ์ออมทรัพย์ “
- สมบูรณ์ จิตเป็นธรรม ผู้อำนวยการ ฝ่ายนโยบายความเสี่ยงธนาคารแห่งประเทศไทย (2551)
- “ เรื่องของสินเชื่อและดอกเบี้ย “
- สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด (2550) “ ข้อบังคับ ”
- สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด (2550) “ ระเบียบ ”
- สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด “ แผนกลยุทธ์ ประจำปี 2552 – 2554 “
- สหกรณ์ออมทรัพย์กองบังคับการสนับสนุนทางอากาศ จำกัด “ รายงานผลการดำเนินงานปี 2548 - 2552 “
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2551) “ ชุดเครื่องมือการพัฒนองค์กรตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการ
- บริหารจัดการภาครัฐ ”
- สำนักงานพัฒนาธุรกิจสหกรณ์ (2552) “ กลุ่มส่งเสริมพัฒนาธุรกิจด้านสินเชื่อ ธุรกิจการซื้อและบริการ “
- สำนักงานสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ (2551) “ การวิเคราะห์ต้นทุนธุรกิจสินเชื่อของสหกรณ์การเกษตร ”